

בין נקמה לסליחה
הרב מואיז נבון

שמואל ב פרק כא

(א) ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה ויבקש דוד את פני יקוק ס ויאמר יקוק: אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים:

רש"י שמואל ב פרק כא פסוק א

אל שאול - על עון שאול שנקבר פתאום בהחבא שגנבוהו אנשי יבש גלעד וקברוהו ולא נספד לפי כבודו:

ואל בית הדמים - שהרג נוב עיר הכהנים [שמואל א ככ:ו-כג]:

על אשר המית את הגבעונים - כשהרג נוב עיר הכהנים המית מהם ז' שני חוטבי עצים ושני שואבי מים ושמש וחזן וסופר כך מפורש בגמרא ירושלמית בסנהדרין, ורבותינו אמרו מתוך שהרג את הכהנים שהיו מספיקין להם מזון העלה עליו הכתוב כאלו המיתם ואל תתמה שהרי היה הקדוש ברוך הוא תובע כבודו ותובע סרחונו שכך כתוב אשר משפטו פעלו (צפניה ב' ג') באשר משפטו שם פעלו כך שנינו ביבמות:

Levinas, Toward the Other, Nine Talmudic Stories, p. 27

In executing the priests of the city of Nov, Saul left the Gibeonites who served them without a means of subsistence. The Midrash affirms that the crime of extermination begins before murders take place, that oppression and economic uprooting already indicate its beginning, that the laws of Nuremberg already contain the seeds of the horrors of the extermination camps and the "final solution."

But the Midrash also affirms that there is no fault which takes away merit: there is simultaneously a complaint against Saul and the recalling of his rights [as noted by Rashi]. Merits and faults do not enter into an anonymous bookkeeping, either to annul each other or to increase one another. They exist individually. That is, they are incommensurable and each requires its own settlement.

ברציחת כוהני נוב, שאול השאיר את הגבעונים ששירתו אותם ללא אמצעי קיום. המדרש מאשר כי פשע ההשמדה מתחיל לפני שמתרחש מעשי רצח, כי דיכוי ועקירה כלכלית כבר מצביעים על ראשיתו, כי חוקי נירנברג כבר מכילים את זרעי הזוועות של מחנות השמדה ו"הפתרון הסופי". אבל המדרש גם מצהיר כי אין חטא שמבטל זכות: יש בוזמנית תלונה נגד שאול וזכירת זכויותיו.

(ב) ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם - והגבעונים לא מבני ישראל המה כי אם מיתר האמרי ובני ישראל נשבעו להם ויבקש שאול להפתם בקנאתו לבני ישראל ויהודה: (ג) ויאמר דוד אל הגבעונים מה אעשה לכם ובמה אכפר וברכו את נחלת יקוק: (ד) ויאמרו לו הגבעונים אין לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו ואין לנו איש להמית בישראל ויאמר מה אתם אמרים אעשה לכם: (ה) ויאמרו אל המלך האיש אשר כלנו ואשר דמה לנו נשמדנו מהתיצב בכל גבל ישראל: (ו) ויתן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום ליקוק בגבעת שאול בחר יקוק ס ויאמר המלך אני אתן:

אברנאל שמואל ב פרק כא

ונהרגו עם זה שבעת בניו והיה העונש אם כן כללי לכלם. וכבר אמרו חז"ל (במ"ר פרי' ה' דף רכ"ה ע"ד) שאמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא על גרים הללו אתה עושה כך לעמך? והיתה תשובתו יתרו שלחיותם מאומות העולם היה ראוי עוד לתבוע עלבונם למה שהיה **בו מחלול השם**. ואין לתמוה מאיחור העונש הזה כל כך מהשנים, כי משפטי ה' אמת צדקו יחדו ומחשבותיו עמקו, והוא היודע למה יענשו החוטאים בזמן זולת זמן ומי הוא ראוי מהבנים לקבל עונש האב.

(ז) ויחמל המלך על מפי בשת בן יהונתן בן שאול על שבעת יקוק אשר בינתם בין דוד ובין יהונתן בן שאול: (ח) ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול את ארמני ואת מפבשת ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל בן ברזלי המחלתי: (ט) ויתנם ביד הגבעונים ויקיעם בקר לפני יקוק ויפלו <שבעתים> שבעתם יחד והמה המיתו בימי קציר בראשנים בתחלת קציר שערים [בימי ניסן - רש"י]: (י) ויתקח רצפה בת איה את השק ותטוהו לה אל הצור מתחלת קציר עד נתפד מים עליהם מן השמים [בתשרי - רש"י] ולא נתנה עוף השמים לנוח עליהם יומם ואת חית השדה לילה: (יא) ויגד לדוד את אשר עשתה רצפה בת איה פלגש שאול: (יב) וילך דוד ויקח את עצמות שאול ואת עצמות יהונתן בנו מאת בעלי יביש גלעד אשר גנבו אתם מרחב בית שן אשר תלאום שמה פלשתים ביום הכות פלשתים את שאול בגלבע: (יג) ויעל משם את עצמות שאול ואת עצמות יהונתן בנו ויאספו את עצמות המוקעים: (יד) ויקברו את עצמות שאול ויהונתן בנו בארץ בנימין בצלע בקבר קיש אביו ויעשו כל אשר צוה המלך ויעתר אלהים לארץ אחרי כן: פ

Levinas, Toward the Other, Nine Talmudic Stories, p. 26

Do admire the savage greatness of this text ... Its theme is clear. It is about talion [eye for eye retaliation], which the shedding of blood brings about whether one wants it or not. And probably all the greatness of what is called the Old Testament consists in remaining sensitive to spilled blood, in being incapable of refusing this justice to whoever cries for vengeance, in feeling horror for the pardon granted by proxy when the right to forgive belongs only to the victim.

אנו חייבים להעריך את גדולתו הפראית של הטקסט הזה ... ומן הסתם, כל גדולתו של מה שנקרא 'הברית הישנה' מורכבת מרגישות לדם שנשפך, בהיותו בלתי מסוגל לסרב לצדק זה לכל מי שזועק לנקמה, מתוך תחושה של אימה לחנינה שניתנת על ידי שליח כאשר הזכות לסלוח שייכת רק לקורבן.

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף עט עמוד א

"ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול ... ואת חמשת בני מיכל בת שאול ... מאי שנא הני? אמר רב הונא: העבירום לפני ארון, כל שארון קולטו - לחיים. והא כתיב: לא יומתו אבות על בנים וגו'! אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: **מוטב**

שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא.

חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף עט עמוד א

"והכתיב לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות." והיאך הסכימה שכינה כשקלטם הארון להרגם ולעקור מצוה זו. ומהדרין "מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא." פי' שכל הוראת שעה ולמגדר מילתא שרי וב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה, ואין זו עקירה ממש אלא שתעקר לפי ראות בני אדם קאמר, והא דאמרינן אות אחת לאו דוקא דהא מקרא מלא עקרינן, א"נ משום דלא עקרינן אלא למ"ד אל"ף דבנים לא יומתו על אבות והאל"ף היא מאותיות הסתר שאינה נהגית, ואין ספק כי **שבעה אלו שקלטן ארון חייבי מיתה היו** מצד אחר ולכן נתגלגלה להם חובה עכשיו יותר משאר זרעו של שאול ומשום דלא ידעו חובם קרי ליה עקירה שאין לב"ד להעניש אלא על הנגלות.

רמב"ם הלכות ממרים פרק ב הלכה ד

... אפילו דברי תורה יש לכל בית דין לעקרו **הוראת שעה**, כיצד? בית דין שראו לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעברו העם על דברי תורה, מכין ועונשין שלא כדין אבל אין קובעין **הדבר לדורות** ואומרים שהלכה כך הוא, וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שצריכה השעה, כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו [כולם] כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

בית הבחירה (מאירי) מסכת יבמות דף עט עמוד א

אף על פי שלא ניתנה רשות לעקור דבר מן התורה אפילו באצבע קטנה מכל מקום **להוראת שעה** מותר הרי שדוד בשעת המגפה התיר שבעה בני שאול לגבעונים **להסיר המגפה** אף על פי שכתוב לא יומתו אבות על בנים אמר מוטב שתעקר אות אחת ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא להיות האומות אומרות כמה פחותה אומה זו שנוטלים מזונות מבני אדם ואינם מענישים בכך וכן העמידום על העץ מתחלת הקציר עד נתך מים עליהם אף על פי שכתוב לא תלין נבלתו על העץ מפני שאמר מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא להיות האומות אומרות כמה ראוי לידבק באומה זו:

חידושי אגדות למהר"ל יבמות דף עט עמוד א

מוטב שתעקר אות אחת וכו'. וקשה וכי דבר זה אות אחת והלא היא מצוה שלימה. ופי' זה כי דבר זה שאינו רק בדור אחת **ושעה אחת**, אף על גב כי [עוקרים] מצוה אחת מן התורה נקרא שאין זה רק אות אחת, כי התורה היא סדר כל העולם דהיינו כל ימי משך העולם, לכך מצוה אחת בזמן אחד אין זה רק אות אחת אל כל התורה נחשב, ופירש זה נכון כאשר תבין. ועוד כי אצל חלול השם נחשב זה דבר מועט, כמו אות אחת אל כל התורה כולה ולכך אמר אות אחת.

מהרש"א חידושי אגדות מסכת יבמות דף עט עמוד א

ומ"ש והכתיב לא יומתו אבות על בנים גו'. אסיפא דקרא סמיך דכתיב "איש בחטאו יומתו" וקרא ד"לא יומתו אבות על בנים" מוקמינן במסכת סנהדרין בעדות בנים ולא יומתו בנים על אבות בעדות אבות ואף על גב דכתיב פוקד עון אבות על בנים הא מוקמינן ליה פ"ק דברכות היינו בשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, והכא פריך דמשמע דלא נדונו כלל רק בשביל חטא שאול בגבעונים ומחמשת בני מיכל נמי לא קשיא להו דאפשר דקטנים היו דבני מירב היו כדאמרינן בעלמא ונענשו שפיר בשביל עון אבותם שאול כדאמרינן איש בחטאו יומתו אבל שאינו איש דהיינו קטן יומת בעון אבות, אבל מאדמוני ומפיבושת בני שאול שהיו גדולים באותה שעה פריך שפיר, ולזה כיוונו לומר ותקח רצפה גו' אל הצור גו' ואמרה הצור תמים גו' כמ"ש התוס' ר"ל דאפילו היא [רצפה] לא הרהרה אחר מדת הדין למה נענשו בניה הגדולים בעון אבותם אלא שהצדיקה הדין כדאמרינן **מוטב שתעקר כו' ודו"ק**:

Levinas, Toward the Other, Nine Talmudic Stories, p. 27

To punish children for the faults of their parents is less dreadful than to tolerate impunity when the stranger is injured. Let passersby know this: in Israel, princes die a horrible death because strangers were injured by the sovereign. The respect for the stranger and the sanctification of the name of the Eternal are strangely equivalent. All the rest is a dead letter. All the rest is literature. The search for the spirit beyond the letter, that is Judaism itself. We did not wait until the Gospels to know that.

להעניש בנים על חטאי אבותם הוא פחות איום מאשר לסבול את הפטור מעונש כאשר הזר נפגע. תנו לעוברים ושבים לדעת זאת: בישראל, נסיכים מתים מוות נורא בגלל שזרים נפגעו על ידי הריבון. כבוד לזר וקידוש השם, באופן מוזר, שווים.

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף עט עמוד א

"ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור מתחלת קציר עד נתך מים עליהם מן השמים ולא נתנה עוף השמים לנוח עליהם יומם וחית השדה לילה", והא כתיב: "לא תלין נבלתו על העץ"! אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוּצדק: **מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא**, שהיו עוברים ושבים אומרים: מה טיבן של אלו? הללו בני מלכים הם, ומה עשו? פשטו ידיהם בגרים גרורים, אמרו: אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו, ומה בני מלכים כך, בני הדיוטות על אחת כמה וכמה! ומה גרים גרורים כך, ישראל על אחת כמה וכמה! מיד נתוספו על ישראל מאה וחמשים אלף, שנאמר: "ויהי לשלמה שבעים אלף נושא סבל ושמונים אלף חוצב בהר."

דף על הדף יבמות דף עט עמוד א ...

בגמ': והא כתיב ולא תלין נבלתו על העץ כו' מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא כו'.

כתב הרמב"ם (הלי מלכים פ"ג ה"י) כל ההורגין נפשות שלא בראייה ברורה כו' יש למלך רשות להרוג אותם ולתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה לכך, והורג רבים ביום אחד, ותולה ומניחם תלויים ימים רבים להטיל אימה כו' עכ"ל.

וכתב שם בהגהות **מהר"ץ חיות** וכן בספרו תורת הנביאים (פרק ז' מ"ח ע"ב) דמקור דברי הרמב"ם דהמלך מותר להניחם תלוי ימים רבים, מבני רצפה בת איה שהשאירו אותם תלוי עד נתך מים ארצה, ולא עברו אבל תלין, דמדן תורה לא היה להם משפט מות, רק מדין מלך, ולכן נשארו תלויים, ולא קעברי אבל תלין.

אמנם החתם סופר (או"ח סי' ר"ח בסופו) חלק עליו, דאדרבה מסוגיין משמע שהיתה תליותו עקירה דבר מן התורה, אלא מוטב תעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, וכתב וז"ל: "נ"ל ששואל גופי אי הי' כאן הי' חייב בדין תורה על שהמית הגבועונים, ואעפ"י שהוא לא המיתם בעצמו, מ"מ הפסוק קרי לי' שהמית אותם. ועבר על שבועת נשיאי העדה להשאיר אותם לפליטה בארץ להיות חוטבי עצים ושואבי מים, והעובר על זה ופסק לחיותם, עובר על שבועה וחרם, וחייב כמו עכן שעבר על החרם, אך בניו אינם חייבים, דהרי בני עכן לא נהרגו, ולא הביאום אלא לרדותן כדאי' בסנהדרין מ"ד ע"א. והכא נהרגו בני שאול וגם הלינס עד ניתך גשמים עליהם, ומיתתם לא היתה בדין מלך אלא מדין שבועה וחרם, ולכן הוצרך ר' יוחנן לומר מוטב שתעקר אות אחת כו'. **ואי היה חיוב מטעם מלך, לא היה כאן עקירת דבר מן התורה**, דמלך מלין הרוגיו, אך כאן הי' החיוב מדין תורת שבועה וחרם עיין שם עוד. ...

Levinas, Toward the Other, Nine Talmudic Stories, p. 28

How were people able, in opposition to the strict prohibition of the Torah, to leave human corpses exposed for so many months and to profane the image of God they bear? [Similar] answer: "It is better that a letter of the Torah be damaged [so that] the name of God be [sanctified]!" The image of God is better honored in the right given to the stranger than in its symbols [i.e., of not leaving the tzelem elokim hanging]. Universalism has a greater weight than the particularist letter of the text ...

הצלם של אלוקים זוכה לכבוד יותר בצדק הנשמר לזר מאשר בסמליו [דהיינו, שלא להשאיר את הצלם אלוקים תלוי]. לאוניברסליות יש משקל גדול יותר מאשר האות הספציפי של התורה ...

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף עט עמוד א

"ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם... מה אעשה לכם ובמה אכפר וברכו את נחלת ה', ויאמרו לו הגבעונים אין לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו ואין לנו איש וגוי יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לה' וגוי", מיפייס ולא פייסינהו. אמר, **שלשה סימנים יש באומה זו**: הרחמנים, והביישנין, וגומלי חסדים; רחמנים, דכתיב: ונתן לך רחמים ורחמך והרבך; ביישנין, דכתיב: בעבור תהיה יראתו על פניכם; גומלי חסדים, דכתיב: "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וגוי", כל שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו.

רש"י מסכת יבמות דף עט עמוד א

הרחמנים כו' - והני גבעונים כיון דלא מרחמי אינן ראויין לידבק בהן מיד גזר עליהן דוד לכך נאמר והגבעונים לא מבני ישראל המה.

Levinas, Toward the Other, Nine Talmudic Stories, p. 28

David is not able to oppose a victim who cries out for justice, even if this justice is cruel. To one who demands "a life for a life," David answers, "I shall give." And yet the Gemara teaches more. A verse in the text (1 Samuel 21:2) indicates to us, seemingly as a simple piece of historical information: "The Gibeonites were not part of the children of Israel but of the rest of the Amorites ..." To this preliminary verse, the Gemara attaches the meaning of a verdict. ... To belong to Israel, one must be humble (place someone or something higher than oneself), one must know pity [*rachamim*] and be capable of disinterested acts [*gemilut hasadim*]. The Gibeonites excluded themselves from Israel.

כדי להיות חלק מישראל, צריך להיות ביישן, עניו (לשים מישהו או משהו מעל עצמך), צריך לדעת רחמים ולהיות מסוגל לגמול חסד. הגבעונים הוציאו עצמם מישראל.

One can understand even more precisely the three signs by which Israel is recognized. ... strict justice, even if flanked by disinterested goodness [*gemilut hasadim*] and humility [*bayshanut*], is not sufficient to make a Jew. Justice itself must already be mixed with goodness. It is this mixture that is indicated by the word *Rachamim*, ... It is that special form of pity which goes out to the one who is experiencing the harshness of the Law. It is no doubt that it is this pity which the Gibeonites lacked.

אפשר להבין ביתר דיוק את שלושת הסימנים שבהם ישראל ניכר. ... צדק מוחלט, גם אם הוא מוקף בגמילות חסדים וביישנות, אינו מספיק ליצור יהודי. הצדק עצמו חייב להיות מעורב בחסד. תערובת זו קוראים "רחמים", ... ובמידה מיוחדת זו ניגשים למי שחוה את קשיחות החוק. אין ספק שמידה זו של רחמים היה חסר לגבעונים.

Levinas, Toward the Other, Nine Talmudic Stories, p. 28-9

[Interestingly,] no one in this hall has asked that the descendants of our torturers be nailed to the rocks. The Talmud teaches that one cannot force men who demand retaliatory justice to grant forgiveness. It teaches that Israel does not deny this imprescriptible right to others. But it teaches us above all that if Israel recognizes this right, it does not ask it for itself, and that to be Israel is to not claim it.

[באופן מעניין] אף אחד באולם הזה לא ביקש לתלות על העץ את צאצאי המענים שלנו. התלמוד מלמד כי אין להכריח אנשים הדורשים תגמול צדק, להעניק סליחה. הוא מלמד שישראל אינה שוללת את זכותה הבלתי-ניתנת לערעור מאחרים, אבל הוא מלמד שמעל הכל, אם ישראל מכירה בזכות זו, היא אינה מבקשת אותה עבור עצמה, ולהיות ישראל זה לא לדרוש אותה.

Story of Givonim – trick covenant with Joshua:

יהושע פרק ט, ג-כו

(ג) וישבי גבעון שמעו את אשר עשה יהושע ליריחו ולעי: (ד) ויעשו גם המה בערמה וילכו וינטרו ויקחו שקים בלים לחמוריהם ונאדות יין בלים ומבקעים ומצררים: (ה) ויעלות בלות ומטלות וירגליהם ושלמות בלות עליהם וכל לחם צידם יבש היה נקדים: (ו) וילכו אל יהושע אל המחנה הגלגל ויאמרו אליו ואל איש ישראל מארץ רחוקה באנו ועתה כרתו לנו ברית: (ז) ויאמרו ויאמר איש ישראל אל החוי אולי בקרבי אתה יושב ואיך <אכרות> אכרת לך ברית: (ח) ויאמרו אל יהושע עבדיך אנחנו ויאמר אליהם יהושע מי אתם ומאין תבאו: (ט) ויאמרו אליו מארץ רחוקה מאד באו עבדיך לשם יקוק אלהיך כי שמענו שמעו ואת כל אשר עשה במצרים: (י) ואת כל אשר עשה לשני מלכי האמרי אשר בעבר הירדן לסיחון מלך חשבון ולעוג מלך הבשן אשר בעשתרות: (יא) ויאמרו אלינו זקינינו וכל ישבי ארצנו לאמר קחו בידכם צידה לדרך ולכו לקראתם ונאמרם אליהם עבדיכם אנחנו ועתה כרתו לנו ברית: (יב) זה לחמנו חם הצטידנו אתו מבתינו ביום צאתנו ללכת אליכם ועתה הנה יבש והיה נקדים: (יג) ואלה נאדות היין אשר מלאנו חדשים והנה התבקעו ואלה שלמותינו ונעלינו בלו מרב הדרך מאד: (יד) ויקחו האנשים מצידם ואת פי יקוק לא שאלו: (טו) ויעש להם יהושע שלום ויכרת להם ברית לחיותם וישבעו להם נשיאי העדה: (טז) ויהי מקצה שלשת ימים אחרי אשר כרתו להם ברית וישמעו פי קרבים הם אליו ובקרבו הם ישבים: (יז) ויסעו בני ישראל ונבאו אל עריהם ביום השלישי ועריהם גבעון והכפירה ובארות וקרית יערים: (יח) ולא הפום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה ביקוק אלהי ישראל וילנו כל העדה על הנשיאים: (יט) ויאמרו כל הנשיאים אל כל העדה אנחנו נשבענו להם ביקוק אלהי ישראל ועתה לא נוכל לנגע בהם: (כ) זאת נעשה להם והחיה אותם ולא יהיה עלינו קצף על השבועה אשר נשבענו להם: (כא) ויאמרו אליהם הנשיאים יחיו ויהיו חטבי עצים ושאבי מים לכל העדה כאשר דברו להם הנשיאים: (כב) ויקרא להם יהושע וידבר אליהם לאמר למה רמייתם אתנו לאמר רחוקים אנחנו מכם מאד ואתם בקרבנו ישבים: (כג) ועתה ארורים אתם ולא כרת מכם עבד וחסבי עצים ושאבי מים לבית אלהי: (כד) ויענו את יהושע ויאמרו כי הגד הגד לעבדיך את אשר צוה יקוק אלהיך את משה עבדו לתת לכם את כל הארץ ולהשמיד את כל ישבי הארץ מפניכם ונירא מאד לנפשתינו מפניכם ונעשה את הדבר הזה: (כה) ועתה הננו בידך פטוב וכישר בעיניך לעשות לנו עשה: (כו) ויעש להם כן ויצל אותם מיד בני ישראל ולא הרגום: (כז) ויתנם יהושע ביום ההוא חטבי עצים ושאבי מים לעדה ולמזבח יקוק עד היום הזה אל המקום אשר יבחר: פ

So we come to an understanding that to AVOID Hillul Hashem is enough to UPROOT a letter from the Torah – really to over turn the din of children paying for fathers and even if that means being (in a sense) “moser” to goyim. And on the POSITIVE side, to MEKASHEM Shem Hashem, we uproot a letter of the Torah! OF COURSE there is a divine calculation of JUSTICE that is beyond human comprehension. BUT, what is critical in this story is that HILLUL HASHEM / KIDDUSH HASHEM overrides even the Torah itself. That is, the WHOLE GOAL of the TORAH is KIDDUSH HASHEM – we are to be a light unto the nations, we are to be the representatives of God in this world and as such we must go BEYOND the letter of the law.

More of a side issue analysis on the meaning of “uproot one letter”:

ערוך לנו מסכת יבמות דף עט עמוד א

בגמרא מוטב שתעקר אות א' מן התורה. הקשה הריטב"א מה אות א' דקאמר הא פסוק שלם איכא ע"ש, וי"ל דלפי המבואר בסנהדרין (פד א) כל היכי דכתיב יומת הוא בידי אדם וימות הוא בידי שמים ולכן אי קרינן בקרא לא ימותו אבות על בנים וכו' איש בחטאו ימותו או ימתו בלא ו' אז משמע דדוקא בידי שמים אין ממיתין אבות על בנים אבל בידי אדם שפיר ממיתין אבל השתא דכתיב ימותו ליכא למימר הכי וזהו דקאמר מוטב שיעקר אות א' כמו דכתיב ימתו בלא ו' דלחוי משמע דבידי אדם ממיתין בנים על אבות:

א"נ י"ל לפי מה שכתב המהרש"א בח"א דלא מלא יומתו פריך דזה דרשינן אעדות בנים אלא מאיש בחטאו ימותו קפריך ע"ש וא"כ אי עקרינן ו' מבחטאו וקרינן בחטא לא מוכח דאין הבן מת בחטא האב אלא אז הפי' דאין מיתה בלא חטא או של עצמו או של אביו וכן מה דקאמר אח"כ גבי לא תלך מוטב שיעקר אות א' יש לפרש דאי עקרינן הו' דהומת דלא חשיב אלא כאות א' דהווי אינו רק להמשך נקודת ההא אז קרינן ומת וא"כ משמע דאם הי' חייב מיתה ומת מעצמו אז ותלית אותו לקיים בו מקצת מצות מיתה אבל מכ"מ לא תלך נבלתו כיון דלא הומת בב"ד וליכא

פרסום בזה אבל אי הומת בב"ד שפיר איכא למימר דמלינין אותו וזהו דקאמר מוטב שיעקר אות
א' כמו אי הוי כתיב ומת :

א"י י"ל בזה ע"פ מה שכתב הרמב"ן בפירושו (דברים כ"א פסוק כ"ב) לתורה דמה שהלינו לבני
שאול הי' כיון שלא הומתו בב"ד אלא ע"י גבעונים וקרא דלא תלין בהומתו ע"י ב"ד כתיב ע"ש,
ולכאורה זהו נגד גמרא דהכא דאמרינן מוטב יעקר אות א' אבל י"ל דאדרבא מזה יש ראי'
להרמב"ן די"ל דאף דלא תלין ליכא בזה דלא קאי רק אותלית אותו על עץ דהיינו בהומת ע"י ב"ד
מכ"מ כיון דכתיב ג"כ ולא תטמא את אדמתך שהוא לאו באנפי נפשי' כמש"כ הרמב"ן שם זה
איכא גם בהומת ע"י אחר דבזה הזהיר הכתוב שעל כל פנים לא יניחו טומאה בארצם אכן התינח
אי כתיב ולא תטמא אבל אי כתיב ולא יטמא אז הוא נתנית טעם אדלעיל לכך אני אומר לא תלין
כי קללת אלקים תלוי ולמען לא יטמא את הארץ א"כ אין בזה אזהרה לחוד וא"כ בהומת שלא ע"י
ב"ד ליכא אזהרה כלל, וזהו דקאמר מוטב יעקר אות א' דהיינו כמי שנעקר ת' דולא תטמא וכתוב
י' במקומה דבזה הוי משמע דליכא איסור כלל אכן לכאורה אכתי איך תלה באות א' האיכא לאו
שלם דלא תלין אע"כ מוכח כהרמב"ן דמשום דלא תלין ליכא איסור בהומת שלא ע"י ב"ד ואל
תתמה דפריך והא כתיב לא תלין די"ל דאסיפא דקרא דולא תטמא סמוך דגם לעיל נקט רישא
דלא יומתו אבות וסמיך אסיפא דאיש בחטאו יומתו כמש"כ בשם המהרש"א וכ"כ בפ"י התוס' ע"ז
(לו ב ד"ה דכתיב) ע"ש :

INITIAL THINKING

See Levinas's 9 Talmudic Stories, p.25-29

See also, essays 3 (p61) and 4 (p79) in "Levinas Faces Biblical Figures".

Shiur outline

- Hillul Hashem / Kiddush Hashem is utterly critical – we are to be light unto nations – i.e., goal of people is to act as personal example and thus bring people to appreciate creator.¹
- Caring for the stranger – at the center of the Jewish mission is ethics – to live ethically and thereby perfect the world and connect to God. The paradigm example of the ethical moment is how we treat the stranger (the widow the orphan – i.e., those without means of self-defense). We are exhorted to be aware of the acuteness of this issue for we “were strangers in Egypt” – perhaps that is one of the primary reasons we needed the Egypt experience before becoming a people.² (SOURCES, EXPANSION - , Rabbi Soloveitchik refers to the “great

---

¹ WIKI: There are four references to Chillul Hashem in the [Torah](#) (Lev. 18:21, *ibid.* 19:12, *ibid.* 22:2, *ibid.* 22:32). The general prohibition of desecrating God's name is stated most explicitly in [Leviticus](#): “And you shall not desecrate My Holy name; and I shall be sanctified in the midst of the Children of Israel. I am the Lord who sanctifies you (Lev. 22:32).” In addition to the references in the Torah, Chillul Hashem is mentioned extensively in [Prophets](#) and [Writings](#), especially in the Book [Ezekiel](#).^[u] The fact that it appears so frequently throughout the Hebrew Bible demonstrates its centrality and severity. A notable example is Ezekiel 36:20–24 in which the prophet laments the [Jewish Exile](#) to Babylonia and claims that the reality of exile — specifically, the Jewish people living outside their ancestral homeland — is itself a desecration of God's name. The obligation to refrain from desecration of Hashem is one of the 613 commandments in rabbinical enumeration. (MHinuch 295)

² Ex: 21You must not exploit or oppress a foreign resident, for you yourselves were foreigners in the land of Egypt. 22You must not mistreat any widow or orphan..... Exodus 23:9

Do not oppress a foreign resident, since you yourselves know how it feels to be foreigners; for you were foreigners in the land of Egypt.

wealth” as “spiritual treasure.”ⁱⁱ He explains that the exile “served to implant within us the qualities of kindness and mercy,”ⁱⁱⁱ “ethical sensitivity,”ⁱⁱⁱⁱ as well as “resistance, tenacity, and heroic strength.”^{iv})

- These two themes come together in a curious and brutal story of King David
- 2 big questions: (1) how can sons be punished for sins of fathers <bring commandments>; (2) how can one be “moser” <bring sources>
- Partial A2: moser is for goy asking for stam Jew, if ask for specific Jew (i.e., zera Saul) there is room to permit – especially if hayav anyway – though mersoret of RL is that we should not be moser even in this case (of naming).

Leviticus 19:13

You must not defraud your neighbor or rob him. You must not withhold until morning the wages due a hired hand.

Leviticus 19:33

When a foreigner resides with you in your land, you must not oppress him.

Leviticus 19:34

You must treat the foreigner living among you as native-born and love him as yourself, for you were foreigners in the land of Egypt. I am the LORD your God.

Leviticus 25:35

Now if your countryman becomes destitute and cannot support himself among you, you are to help him like a foreigner or temporary resident, so that he can continue to live among you.

Deuteronomy 1:16

At that time I charged your judges: "Hear the disputes between your brothers, and judge fairly between a man and his brother or a foreign resident.

Deuteronomy 10:19

So you also must love the foreigner, since you yourselves were foreigners in the land of Egypt.

Deuteronomy 23:7

Do not despise an Edomite, for he is your brother. Do not despise an Egyptian, because you lived as a foreigner in his land.

Deuteronomy 23:16

Let him live among you wherever he chooses, in the town of his pleasing. Do not oppress him.

Deuteronomy 27:19

Cursed is he who withholds justice from the foreigner, the fatherless, or the widow.' And let all the people say, 'Amen!'

- Gem Yev. 79a – uproot Torah to avoid Hilul Hashem (HH)
- Commentaries: Some say can't learn from here – i.e., was horaat shaah; some say CAN learn from here:
  - Ritva: Horaat Shaah –Anyway the kids were liable the death penalty.
  - Meiri – Horaat Shaah –Allowed due to divine plague.
  - Maharal – Haraat Shaah –
  -
  - On the other hand, the Maharsha does NOT mention horaat shaa but only that avoiding hillul hashem justified the act – so here one could learn an overarching moral lesson.
  - And indeed, the RMBM learns that the king can kill who he wants according to the circumstances. Though we would need a king to apply, the moral lesson remains eternal. Mahritz Hiyut seems to follow RMBM.
  - Hatam sofer says that if the kids were killed by din melech then that would indeed be legitimate (din Torah) without a need to say we are uprooting a letter. The uprooting a letter is to justify killing the kids in the name of avoiding hillul hashem. The king didn't decide to kill them of his own will or whim but rather because Saul had violated the oath with the Givonim – something which would NOT justify killing his kids (as seen from the Achan example) – David uprooted the letter of the law and killed them anyway in the need to avoid hillul hashem. Again, here there is room to say this is an overarching moral principle – which Levinas states:
    - Levinas on Gem – “better to punish children than disregard justice of stranger”
    - Gem ends – 150,000 converts. Emphasizes that primary goal of Jewish people is to be righteous nation so that people will appreciate righteousness.
    - On Germans – we could demand justice upon zera nazis, but we don't – HOWEVER we certainly cannot forgive (even ZERA NAZI). Though earlier (p.25) he does say “some Germans can be forgiven” but “not Heidegger” – perhaps on a case by case basis one could forgive those free of taint.
    -

ⁱ R. Soloveitchik, *Abraham's Journey*, p. 157. Also *Pri Tzadik* (Bamidbar, Maamar L'Rosh Hodesh Sivan).

ⁱⁱ Quoting the *Mechilta of R. Shimon Bar Yohai* (Ex. 13:3) in R. Soloveitchik, *Reflections of the Rav*, Vol. 1, p. 190.

ⁱⁱⁱ *Reflections of the Rav*, Vol. 1, p. 190.

^{iv} *Abraham's Journey*, p. 157.